

Hvorfor kan vi ikke (bare) tage tilbage til Salling?

Internt arbejdspapir brugt ved Etnologisk Internat
21.1.2014. Må ikke citeres.

Dette vil være en åben fortælling om hvorfor vi fire fandt os selv i Salling for knap 14 dage siden og om hvorfor vi ikke helt kan slippe det igen. Det vil være en fortælling fuld af vildspor og åbne ender – og jeg skal ikke lægge skjul på at jeg er fortrøstnings- og forventningsfuld over, at jeg får lov til at overlevere disse åbne ender til den etnologiske kapacitet der er samlet her. Måske kan I hjælpe os videre.

Man kan anskue vores nuværende projekt på mange måder, men man kommer ikke udenom at vi følger i fodsporene på det arbejde der blev lavet for 30-35 år siden og som mandede ud i bogen DGF. Med den forhistorie følger et arvegods: vi har som projekt arvet begreber, om bl.a. livsformerne, der står centralt i det videre arbejde, men også et arvegods af en mere metodisk-analytisk art "forfølger" os, fx den etnologiske lokalitet Salling, og det var bl.a. denne forvaltning af arv, vi valgte at gå i krig med, da vi for et par uger siden drog i felten. Så jeg har tilladt mig at misbruge denne metafor om arvegods i løbet af oplægget for at illustrere nogle af de spørgsmål jeg – og vi – brydes med for tiden.

Som altid, når man finder et emne spundet ind i en historie - for ikke at sige oprindelse, ligger der en problematik i, hvordan denne udstikker fremtidige veje. Faren ligger altid lige for, at historien listigt sniger en kontinuitet ind ad bagdøren for at legitimere valg og veje. Men omvendt er etnologien et fag der (hævder) at bruge historien, bl.a. til at forstå nutiden. Den nutid vi fortæller (i projektet her) kan ikke løses fra den historie den bygger videre eller går i fodsporene på. Uanset om det er forskningsgenstandens historie eller forskningens/den videnskabelige praksis'. Jeg er bange for at jeg ikke kan udrede det bedre, end her fra starten at påpege det dobbelte problem jeg døjer med her i oplægget, i både at forvalte *genstandens* og "vores"/livsformsanalysens egen historie.

Fordi der efterhånden er en god del af publikum der ikke har livsformsanalysen som deres etnologiske fødselsret, har jeg lyst til at inkludere en ganske kort historik.

Undersøgelserne bag DGF blev udført i det daværende Viborg amt, med Salling-egnen som ramme. Ganske kort var DGF udløber af et projekt for SBI, der havde til opdrag at bistå regionplanlægningen med en metode til at forstå befolkningsgruppernes forskellige interesser, fordi disse som noget nyt skulle inddrages i planlægningsarbejdet. Salling-egnen blev valgt fordi den rummede købstaden Skive, mindre stationsbyer og landdistrikter og man kunne derfor undersøge de forskellige former for liv der blev levet på en sådan egn i Danmark. Salling-egnen var med andre ord sat som en ramme for at forstå interesseudsættninger i den danske befolkning. Det var i hvert fald den form det fik, da DGF udkom. (For det har vi diskuteret lidt: hvad *undersøgelsen* kunne siges at tale for. Jeg vil vove pelsen og insistere på at bogen drager denne slutning.)

I 1977 tog fire raske, (mere eller mindre) unge mennesker derfor af sted til Salling for at studere hvordan forskellige familier levede på dette afgrænsede område. Man tog udgangspunkt i en liste over ti forskellige familietyper og havde spørgelister til disse. Når vi læser feltdagbøgerne fra dengang, slår det os hvordan man med den største selvfølgelighed slog ring om denne egn og tog for givet at nøglen til at studere livet i den, gik gennem de forskellige familieenheder. Egnen var en art enhed i sig selv og familierne de mindste relevante enheder i denne.

Så hvis vi nu skal gøre skiftet op, har vi arvet en egn – en region; Salling – som man dengang mente kunne rumme de væsentligste kulturelle forskelle, der skulle til for at beskrive den danske befolkning. Og dermed også, i et vist omfang, forestillingen om en art skalérbarhed mellem egn og befolkning. Vi har også arvet en (livsforms)analyse/type etnologi der i særlig grad interesserer sig for, eller har brug for, familier. Måske fordi familien rummer en "nøgle" til hverdagslivets cyklicitet – det vi alle må gøre, på forskellige måder, for at den ene dag bliver til den næste - og bliver til hverdag.

Her 37 år efter tog vi fire så af sted igen for at se på hvad det egentlig var for et sted der havde lagt grundlaget til den undersøgelse vi nu skulle arbejde videre med. Og for at se hvad vi skulle stille op med disse to nøgler/angrebsvinkler til felten som vi måske var en smule fremmedgjorte overfor. Vi havde en lille uge, hvor vi har talt med en fagforeningsmand om arbejdspladser der forsvinder, med en produktionsskoleleder om de unge der bliver på egnen, med en mejeridirektør om økologisk mælk og hele verden, med en skoleleder og ildsjæl om at kæmpe for landsbyens overlevelse, med en selvstændig om hvilke iværksættere der trives i Skive og flere andre. Men vi har ikke været ude og sidde ved køkkenbordet hos nogle familier og spurgt dem om hvordan deres hverdag hænger sammen (endnu).

Det bliver meget nemt karikeret når man forsøger at tegne et billede af naiviteten før og forvirringen efter et feltarbejde, men jeg føler mig på nogenlunde sikker grund når jeg siger at vi forventede at tage til Salling for at komme med svar på det spørgsmål som (næsten) er titlen på mit oplæg: Hvorfor kan vi ikke længere bruge Salling? Svar der ville ledes os i retning af det *nye* som det giver mening at studere i dag. Vores projektbeskrivelse tager afsæt i at verden har forandret sig, så vi er nødt til at genopfinde livsformsanalysen, livsformsbegreberne og den ramme, den strukturelle helhed, vi forstår livsformernes ageren indenfor. Vi kan ikke *bare* tage "derud" og finde en funktionel/strukturel helhed af købstad, stationsbyer og landdistrikter. Og den vil ikke være befolket af familier i deres hjem, men måske snarere af individer, virksomheder, politikere og ...? Danmark er blevet mere åben og enhederne heri er nogle andre end tidligere: vi bruger ofte betegnelserne internationalisering, globalisering, individualisering, neoliberalisering, konkurrencestat etc., for at karakterisere disse forandringer. Og centralt i dette står forestillingen at tiden er vokset fra den "mindre" verden som DGF kunne beskrive. Og som Salling var velegnet til at illustrere.

Som det ofte viser sig, når man først går arvegodset efter i sømmene, er det en

blandet landhandel af, i dette tilfælde, anvendelige analytiske og metodiske greb, antagelser der hører til en helt anden tid og slet ikke er moderne længere, ambitioner der er forankret i en helt konkret sammenhæng og meget, meget andet. Vi kan ikke bare smide det hele i samme kasse og sætte det på loftet. Vi kan heller ikke sætte det hele frem på reolen. Arven må sorteres og ses på både sine egne præmisser og i nutidens lys. Måske har det umoderne ikke helt udspillet sin rolle?

Som museumsfag ved vi at en arv også er en forpligtigelse – arven må vurderes, registreres og arkiveres på de rette måder, hvis ikke potentialet skal gå tabt. Hvis vi i dette projekt skal forstå hvad vi har arvet og hvordan vi skal forvalte denne arv, er det ikke nok at se på hvordan *tiden* er vokset fra Salling og familierne.

Og her vil jeg gerne kort skrive fire stikord op, som er blevet ved med at dukke op når jeg har forsøgt at skabe orden i mine tanker over dette emne: Tiden, os (projektet og SLA), diskursen og etnologien. Det er fire parametre som relevansen af vores arv, kan måles ift. på forskellige måder.

Vi – eller jeg – forventede at se konkurrencestatens *bagtrop*. Dem der bliver efterladt i konkurrencen, med al sin symbolik i de efterhånden affolkede landområder. Og det gjorde vi også på nogle måder. Vi så landsbyer der dør hen, fordi der ikke længere er det antal mennesker – familier! – der var tidligere. Købstanden Skive er ikke egnens centrum – de unge flytter ikke hertil for at tage uddannelse, de flytter herfra til universitetsbyerne Aarhus og Ålborg. Fabrikkerne er væk. De store industriarbejdspladser er jævnet med jorden, møbelfabrikkerne er væk, og med dem erhvervsgrundlag for store grupper ufaglærte og håndværkere.

Det var et problem for vores undersøgelse at vi kom tilbage og så det vi *allerede* kunne forklare med de eksisterende begreber: små selvstændige erhvervsdrivende der bare vil have deres eget, håndværkere og ufaglærte der ser deres arbejdspladser forsvinde, managers i toppen af de tilbageværende virksomheder etc. Man kunne se "Det glemte folk"'s forfald.

Men med den store forskel at det her vel ikke ville kunne fortsætte? Et godt, gammelt livsformsanalytisk spørgsmål er hvorvidt det man studerer kan ses som en selvreproducerende praksis – hænger det sammen, har det en varighed og levedygtighed? Hvis man lavede et tidsbillede af Salling ville det være at beskrive en struktur, og dermed livsformer, der var ved at "uddø" - næppe en bæredygtig etnologi. Eller?

Men det vi mødte var ikke kun en masse mennesker der så sig skrevet ud af en fremtidig Danmarkshistorie. Det der overraskede os, var den insisteren på *relevans*, som vi mødte i ikke blot de konkrete menneskeliv, men i måderne at leve. Det var en radikal anderledes måde at være *i* tiden, end vi havde set andre steder. Jeg fx ved et besøg på teknologivirksomheden Googles europæiske kontor i Dublin. Her opbyggedes et midlertidigt rum af mennesker på vej igennem en by, en virksomhed, deres egen karriere og hinandens liv, der omvendt insisterede på midlertidighed. Her var masser af individer, opløste grænser og rekonfigurerede familieformer. Her var masser der syntes at være den nye tid.

Salling var relevant og insisterede på at være relevant, ikke ved at være hvad vi forventede at det *nye* skulle være, men ved at *brydes* med det nye som de ikke kunne være. Ved at insistere på at kunne være der på sine egne præmisser, ved at forsøge at forny de præmisser. Ved at stå midt i en neokulturation.

Derfor vil jeg afslutte med at præsentere nogle af de insisterende træk vi mødte deroppe, der både er "det gamle", men som i lige så høj grad er det nye *i* det gamle. Det er dette jeg/vi vil diskutere med jer, så det får lov til at stå lidt åbent her til sidst. Hermed også sagt, at de ikke udgør nogen analyse, men indtil videre kun er oplevelser i felten, der foranlediger os til at rejse nye spørgsmål...

(Kerne)familien: På tværs af stort set alle interviews blev vi præsenteret for

kernefamilien som strukturerende element (som forskel til andre "kerner" der kunne være omdrejningspunkt: individet (ideen om man er ikke bundet af familie, man kan bare blive skilt, være sig selv, finde en ny, være alene med barnet, etc.), netværk, venskaber, arbejdspladsen (kan stadig godt være arbejdet...). Selvom vi ikke var gået i felten for at kortlægge familiernes aktivitetsfelter og dagscyklusser, dukkede familien kontinuerligt op som :

- . **Familien skaber varighed.** Det store spørgsmål om affolkning og døde landsbyer sætter afgjort familierne i centrum. Det er familierne der flytter til og bliver boende. De er problemet og løsningen. (Landsbyen Rødding, Kommunen og landmændene uden koner, fordi pigerne rejser ud og tager uddannelse)
- . **Man flytter tilbage til slægten.** (Lise og Morten der vender tilbage til (bedste)forældre og det man kommer fra. Enighed om at de der kommer er dem der vender tilbage.)
- . **Det er familien der skal "gå op",** parforholdet, hverdagen, tilbageflytningens puslespil. Det gav i den grad stadig mening at tegne cyklusser over dagligdagen.

Stabilitet – det flydende er problematisk (Det kontinuerlige problem er de unge der søger væk til uddannelse) Jeg nævnte før mine erfaringer fra et besøg på Google, der kan inkarnere en midlertidighed der trives med mange af de træk vi kobler til "det nye". Vores møde med Salling kom til at insistere på det præcis modsatte. Det flydende, de mennesker der flyder væk, dem der ikke kan vedligeholde, dem der ikke kan levere, det er problemet. Alt hvad der nævnes som godt, er det der handler om varighed. I modsætning til Google og de mennesker der trives dér, er det vi finder i Salling afhængigt af en varighed og stabilitet. Man skal flytte hertil for at blive boende, men bor her hvis man kan få fast arbejde, man kan ikke være økologisk mejeri og fastholde det brand, med leverandører der smutter eller skifter holdning til det økologiske. Der må også være en ideologisk varighed.

- . **Fast arbejde – 3F.** (

- **Sindelagskontrol hos Thise.** (Vi besøgte Thise Mejeri midt i en mediestorm, fordi ti landmænd havde valgt at forlade mejeriet og omlægge til konventionel produktion. Ovenpå det proklamerer direktør Poul Pedersen at de nye der kommer i stedet skal til sindelagskontrol)
- **Få familierne til at *blive*.** Holde skolerne åbne, kæmpe for de vilkår der sikrer stabilitet gennem kommunen. Rødding og opsynet med ægtefællerne uden arbejde. Man kan ikke bruge familier der bare flytter til og fra. Man vil have familier der bliver, vedligeholder husene og er en del af den stabilitet der skal gøre (symptomet) Rødding fortsat relevant.

Regionen peger ud over sig selv (Selvom vi tager til Salling, sender felten os automatisk videre.):

- **Migrantarbejdere i landbrug og håndværk** (som vi skal op og besøge). (Vi har endnu ikke været oppe og besøge dem, men vi mødte dem i fortællinger om hvordan landbrugene (over)lever deroppe. Ukrainske familier flytter dertil og kan faktisk overleve som medarbejdere i landbruget, med de billige huse (leje) og genbrugsbutikker. Vores meddeler fra 3F havde helt styr på hvordan der pr. 1. Januar i år var åbnet for rumænsk arbejdskraft. Man mærker de åbne grænser og arbejdskraftens frie bevægelighed – også i familierne selv, der ikke skal gå op med et job i Skive, men fx med 4-dages arbejdsuger.
- **Iværksættere i Kina** – Skives enmandsfirmaer skal opdrages til en verden under sloganet fra Made in China til made for China. Dette punkt rummer en ret interessant modsætning, fordi noget der ramte os meget tydeligt var i hvor høj grad begrebet om de selverhvervende, livsform 1, stadig var relevant. Men selvom det absolut hører til de ting vi allerede forstår (og derfor måske ikke er udfordring nok for teorien) så fungerer det med andre dynamikker, end for 35 år siden. De nye iværksættere bruger en ændret verdensorden til at udleve deres forestilling om det gode liv.
- **Kinesisk i gymnasiet.** De unge der kommer i gymnasiet er et paradoks for

Salling (de kommer ikke tilbage, fordi de tager videre til uddannelsesbyerne).

Spørgsmålene kan være mange, men ét af dem er i hvert fald stadig hvorvidt og hvordan den gamle egn og alt det vi/man har mødt før og skabt begreber til tidligere, skal indgå i et nyt projekt?

- . Hvad siger Salling noget om – sig selv, tiden der er forløbet, det nye eller noget helt fjerde?
- . Er tiden vokset fra "det gamle" eller er det vokset med tiden, på en måde, der gør nødvendigt for os at inkludere det, for overhovedet at forstå den tid der ligger imellem tilblivelsen af den første livsformsanalyse og nu?
- . Er det gamle stadig noget andet, der brydes med noget "nyt"?
- . Hvordan skal vi placere (kerne)familierne, stedet og en insisteren på varighed i vores videre arbejde?
- . Og er vi nødt til at tage tilbage til Salling igen?

Selvom tiden, etnologien, diskursen og vores eget udgangspunkt måske trækker os væk fra Salling, har vi også en forpligtigelse til at kunne rumme den empiriske genstand der ligger til grund for den transformationsfortælling vi har ambitioner om at fortælle nu – vi må kunne rumme det gamle i det nye. Og måske kan vi slet ikke forstå det der sker lige nu, uden at se på hvad man kæmper for og med i Salling. Det indebærer også en refleksion over den videnskabelige praksis der dengang som nu, sammen med felten, udpeger genstandsfelter og metodiske indgange.